

Ramalina subfarinacea (Melig kusttakmos) en andere nieuwe korstmossen en mossen op Rottumerplaat

Klaas van Dort, Rense Haveman, Bas Kers & Leo Spier

Inleiding

Op 6 september 2007 verbleven de drie eerstgenoemde auteurs een aantal dagen op Rottumerplaat in verband met een vegetatieonderzoek. En passant werden enige korstmossen en mossen verzameld. De (korst-)mosflora van de grote Waddeneilanden is goed bekend (voor een mossenoverzicht, zie Van Tooren 2004). Mossen en korstmossen van het onbewoonde eiland Rottumerplaat bleven echter lang buiten beeld. En dat is niet verwonderlijk: Rottumerplaat is een belangrijk rustgebied voor vogels en zeehonden en niet vrij toegankelijk.

Korstmossen

Wat betreft de korstmosflora van Rottumerplaat waren nog geen gegevens gepubliceerd, met uitzondering van soortenlijstjes uit 1977 en uit 1999, opgenomen in een Staatsbos-beheerrapport (Lutterop & Kasemir 1999). In 1999 zijn slechts terloops een aantal korstmossen verzameld, voornamelijk rondom het vogelwachtersverblijf. In 2007 is evenmin uitputtend gekeken. De aandacht concen-

treerde zich op de omgeving van de stuifdijk die dwars over het eiland is aangelegd. Aan de voet van de stuifdijk hebben zich weelderige begroeiingen ontwikkeld van beker-, en priemvormende *Cladonia*-soorten, met name Gevorkt heidestaartje (*Cladonia furcata*), Bruin bekermos (*C. grayi*), Kopjesbekermos (*C. fimbriata*), Kronkelheidestaartje (*C. subulata*; fig.2), Vals kronkelheidestaartje (*C. rei*) en Vals rendiermos (*C. rangiformis*). Veel exemplaren van *Cladonia subulata* zijn meer dan 5 centimeter hoog en rijkelijk voorzien van apotheciën, een indicatie voor gunstige omstandigheden ter plaatse. Op één plek is Open rendiermos (*Cladina portentosa*) aanwezig, evenals Ruw heidestaartje (*Cladonia scabriuscula*). Een drietal soorten Leermos heeft het eiland inmiddels bereikt: Soredieus leermos (*Peltigera didactyla*), Klein leermos (*P. rufescens*) en Groot leermos (*P. canina*). Zowel *Peltigera rufescens* als de nog zeldzamere *P. canina* staan als bedreigd op de Rode Lijst korstmossen (Aptroot et al. 1998a en 1998b). Beide soorten zijn recent nagenoeg alleen bekend van de duinen (Van Herk & Aptroot 2004).

Tabel 1. Korstmosopnamen op Rottumerplaat in 2007

Opname	1	2
X-coördinaat	228	228
Y-coördinaat	618	618
Opp. proefvlak (m ²)	0.10	0.05
Expositie	N	N
Bedekking moslaag (%)	45	40
<i>Wetenschappelijke naam (Nederlandse naam)</i>		
<i>Xanthoria parietina</i> (Groot dooiermos)	3	+
<i>Lecidella elaeochroma</i> (Gewoon purperschaaltje)	2a	1
<i>Xanthoria polycarpa</i> (Klein dooiermos)	+	2b
<i>Amandinea punctata</i> (Vliegenstrontjesmos)	+	2a
<i>Lecanora chlarotera</i> (Witte schotelkorst)	+	2a
<i>Lecanora hageni</i> (Kleine schotelkorst)	+	.
<i>Physcia tenella</i> (Heksenvingermos)	r	.
<i>Ramalina subfarinacea</i> (Melig kusttakmos)	.	+
<i>Lecanora expallens</i> (Bleekgroene schotelkorst)	.	+
<i>Lecanora carpinea</i> (Melige schotelkorst)	.	+

Tabel 2. Korstmossen van Rottumerplaat, aangetroffen in 1977 (herb. ABL), 1999 en 2007. Ecologie: c = corticool, l = lignicool, s = saxicool, t = terricool.

Noten: 1) *Cladonia rei* wordt tegenwoordig opgevat als een chemotype van *C. subulata* (Spier & Aptroot 2007); 2) Op houten strandpaal

Wetenschappelijke naam (Nederlandse naam)	ecologie	1977	1999	2007
<i>Amandinea punctata</i> (Vliegenstrontjesmos)	cs	+		+
<i>Caloplaca decipiens</i> (Stoffige citroenkorst)	s	+		+
<i>Caloplaca holocarpa</i> (Muurzonnetje)	s			+
<i>Caloplaca flavocitrina</i> (Valse citroenkorst)	sc	+		+
<i>Caloplaca lithophila</i> (Kleine citroenkorst)	s	+		+
<i>Caloplaca saxicola</i> (Sinaasappelkorst)	s	+		
<i>Candelariella aurella</i> (Kleine geelkorst)	sc	+		+
<i>Candelariella reflexa</i> (Poedergeelkorst)	sc			+
<i>Cladina portentosa</i> (Open rendiermos)	t			+
<i>Cladonia fimbriata</i> (Kopjes-bekermos)	tc		+	+
<i>Cladonia rei</i> (Vals kronkelheidestaartje) ¹⁾	t		+	+
<i>Cladonia rangiformis</i> (Vals rendiermos)	t			+
<i>Cladonia scabriuscula</i> (Ruw heidestaartje)	t		+	+
<i>Cladonia subulata</i> (Kronkelheidestaartje)	t		+	+
<i>Evernia prunastri</i> (Eikenmos)	c		+	
<i>Hypogymnia physodes</i> (Gewoon schorsmos)	c		+	+
<i>Hypogymnia tubulosa</i> (Witkopschorsmos)	c		+	
<i>Lecania rabenhorstii</i> (Steenglimschotelkje)	s	+		
<i>Lecanora albescens</i> (Kalkschotelkorst)	s	+		+
<i>Lecanora carpinea</i> (Melige schotelkorst)	l			+
<i>Lecanora chlarotera</i> (Witte schotelkorst)	cl		+	+
<i>Lecanora conizaeoides</i> (Groene schotelkorst)	c	+		
<i>Lecanora dispersa</i> (Verborgen schotelkorst)	sc	+		+
<i>Lecanora expallens</i> (Bleekgroene schotelkorst)	cl			+
<i>Lecanora hageni</i> (Kleine schotelkorst)	cs	+	+	+
<i>Lecanora muralis</i> (Muurschotelkorst)	s			+
<i>Lecidella elaeochroma</i> (Gewoon purperschaaltje)	c		+	+
<i>Lecidella stigmatea</i> (Steenpurperschaaltje)	s	+		
<i>Parmelia sulcata</i> (Gewoon schildmos)	c		+	+
<i>Peltigera canina</i> (Groot leermos)	t			+
<i>Peltigera didactyla</i> (Soredieus leermos)	t			+
<i>Peltigera rufescens</i> (Klein leermos)	t			+
<i>Phaeophyscia orbicularis</i> (Rond schaduwmos)	cs		+	+
<i>Physcia adscendens</i> (Kapesvingermos)	sc	+	+	+
<i>Physcia tenella</i> (Heksenvingermos)	cs		+	+
<i>Pseudevernia furfuracea</i> (Purper geweimos)	c		+	
<i>Ramalina farinacea</i> (Melig kusttakmos)	c		+	+
<i>Ramalina subfarinacea</i> (Melig kusttakmos)	l ²⁾			+
<i>Verrucaria nigescens</i> (Gewone stippelkorst)	s			+
<i>Xanthoria calcicola</i> (Oranje dooiermos)	s			+
<i>Xanthoria parietina</i> (Groot dooiermos)	cs	+	+	+
<i>Xanthoria polycarpa</i> (Klein dooiermos)	cs	+	+	+

Zowel in 1999 als in 2007 kregen de steenbewonende korstmossen weinig aandacht. Op het vogelwachtersverblijf groeit onder meer Oranje dooiermos (*Xanthoria calcicola*) in het gezelschap van Muurzonnetje (*Caloplaca holocarpa*) en Muurschotelkorst (*Lecanora muralis*). Bijzondere epilithische soorten zijn

niet aangetroffen. Houten strandpalen zijn weelderig begroeid met lichenen die voedselrijke omstandigheden, indiceren, onder meer: Groot en Klein dooiermos (*Xanthoria parietina* en *X. polycarpa*; tabel 1, opname 1).

Figuur 1. Strandpaal waarop Melig kusttakmos (*Ramalina subfarinacea*) is gevonden. De begroeiing bestaat voornamelijk uit Groot dooiermos (*Xanthoria parietina*) en Gewoon purperschaaltje (*Lecidella elaeochroma*). (foto's: Bas Kers)

Volkomen onverwacht werden tussen deze alledaagse soorten enkele plukjes ontdekt van Melig kusttakmos (*Ramalina subfarinacea*; tabel 1, opname 2) (fig. 1). Het betreft de tweede vondst in Nederland! *Ramalina subfarinacea* was tot op heden alleen bekend van Terschelling, een groeiplaats die sterk wordt bedreigd (Sparrus et al. 2001). Deze spectaculaire vondst brengt het aantal Rode Lijstsoorten van Rottumerplaat op drie. Tabel 2 geeft een overzicht van de op Rottumerplaat gevonden korstmossen.

Mossen

In Buxbaumiella 52 verscheen een overzicht van alle mossen die in de twintigste eeuw op de Groninger Waddeneilanden (Rottumerplaat, Rottumeroog en Zuiderduin) zijn aangetroffen (Kruijer et al. 2000). De laatste inventarisatie van 1999 resulteerde in een lijst met 32 bladmossen en 2 levermossen. Opvallend is het ontbreken van Moeras-

sikkelmoss (*Drepanocladus aduncus*). De soort was wel gevonden op Rottumeroog. Moerasikkelmoss is op Rottumerplaat nu tamelijk algemeen, met name op vochtige plekken aan de voet van de stuifdijk. Het groeit in gezelschap van Fijn pluisdraadmos (*Amblystegium serpens*) en Gewoon moerasvorkje (*Riccardia chamedryfolia*). Het moerasvorkje is eveneens nieuw voor het eiland. Grijs kronkelsteeltje (*Campylopus introflexus*) breidt uit en is inmiddels van drie kilometerhokken bekend. Op Rottumerplaat komen weinig bomen voor. De bosjes met Vlier en Witte abeel breiden echter gestaag uit. Logischerwijs neemt ook het aantal epifyten toe (Kruijer et al. 2000). De epifytische mosflora vertoont dus dezelfde trend als de korstmossflora. Grijs haarmuts (*Orthotrichum diaphanum*) en Boomsnavelmoss (*Rhynchostegium confertum*) zijn inmiddels algemeen. Een nieuwe epifyt voor het eiland is de Gekroesde haarmuts (*Orthotrichum pulchellum*).

Figuur 2. Rottumerplaat. Kronkelheidestaartje (*Cladonia subulata*) met apotheciën (foto: Bas Kers)

Dankwoord

Staatsbosbeheer wordt bedankt voor het verlenen van toestemming om het eiland te betreden en de voortreffelijke verzorging. Eveneens dank aan A. Aptroot voor de bevestiging van de determinatie van *Ramalina subfarinacea* en de controle van de collecties uit 1977. Tevens dank aan D. Lutterop voor het verstrekken van gegevens.

Literatuur

- Aptroot, A., C.M. van Herk, H.F. van Dobben, P.P.G. van den Boom, A.M. Brand & L. Spier. 1998a. Bedreigde en kwetsbare korstmossen in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de Rode lijst. Buxbaumiella 46.
- Aptroot, A., H.F. van Dobben, C.M. van Herk & G. van Ommering. 1998b. Bedreigde en kwetsbare korstmossen in Nederland. Toelichting op de Rode lijst. Rapport IKC Natuurbeheer nr. 29. Wageningen.
- Aptroot, A., C.M. van Herk & L.B. Sparrius, 2000. Lichenen van het najaarsweekend op Terschelling en enkele kerken in noordwest Friesland. Buxbaumiella 53: 46-52.
- Kruijjer, J.D., K. Koops, M. Edelenbos, R. Ubels, D. Lutterop, G. Kasemir & B. Corté. 2000. De mossen van de Groninger Waddeneilanden. Buxbaumiella 52: 17-31.
- Lutterop, D. & G. Kasemir. 1999. Vogelwachtverslag Rottumerplaat Broedseizoen 1999. Staatsbosbeheer, Assen.

- Sparrius, L., A. Aptroot, C.M. van Herk & L. Spier. 2002. Landelijk Meetnet Korstmossen. Inhoudelijke rapportage 2001. BLWG-rapport 1.
- Spier, L. & A. Aptroot. 2007. *Cladonia rei* is a chemotype and synonym of *Cladonia subulata*. Lichenologist 39(1): 57-61.
- Tooren, B.F. van, & C.J.W. Bruin. 2004. Lijst van mossen van de Nederlandse Waddeneilanden. Buxbaumiella 68: 21-35.

Auteursgegevens

- K.W. van Dort, Leeuwerikswede 186, 6708 LN Wageningen (klaasvandort@wanadoo.nl),
 R. Haveman, Hammerskjöldpark 7, 6671 BN Zetten (rensehaveman2@freeler.nl)
 A.S. Kers, Koekamp 88, 2623 XX Delft (bas.kers@rws.nl),
 J.L. Spier, Kon. Arthurpad 8, 3813 HD Amersfoort (leo.spier@lemar.demon.nl)

Abstract

Ramalina subfarinacea and other new lichens and bryophytes on Rottumerplaat

A botanical visit to Rottumerplaat revealed several species of bryophytes and lichens new to this uninhabited isle in the Wadden Sea. On a wooden pole on the beach three specimens of *Ramalina subfarinacea* (Nyl. ex Crombie) Nyl. were detected. Its only other previously known Dutch station is the isle of Terschelling.